

G

1308

TOPIC: PUBERTY.(GIRL).

INFORMANT: LUISA TINISIVO (F)

ORIGIN: NAVAKA, NOCO, REWA.

AGE: 80 YEARS.

PLACE OF INTERVIEW: RAIWAI. SUVA.

DATE: 26/02/87.

INVESTIGATOR: VASITI. LIGAIRI.

Vinakavakalevu. keirau veitalanoa tko yani qo kei Luisa Tinisivo, e dua na marama ni Navaka, Noco, Rewa, ka talanoa taka tiko yani okoya vei keda nai vakarau ni vakataletubu vei ira na noda gone yalewa ena gauna e liu, vinaka vakalevu Luisa Tinisivo.

Ni sa dua na gone yalewa savakarau tiko me yacovi koya na nona vakataletubu, na qarauni tiko, na caka tiko nanonai davodavome yaova sarana bogiva, ena caka tiko na kena bogiva, sa qai sili, sa qai caka na kena.

_: Vakacava Luisa, na gauna sa tubu cae mai kina, ko cei beka e dau vakaici koya tko, ko tinana beka se ko nona nei se ko buna?

Ke tiko na nona Nei, ena qarava tiko, se Buna ga, sana warakatiko me bogiva sara sa qai caka na nona kakana.

_: Vakacava na gauna sa vakataletubu kina na gone, sana qai laki tuku vei cei, vei tinana?

Esanatukuni vei tinana, kalai tuku vei tamana sa naqai kau tale nai tukutuku vei ratou na wekani tana.

_: Ia, sa vakataletubu na gone, sa laki tukuni nai tukutuku vei tamana, eratou sana qai vavarau mai na wekai tamana?

Eartou na vakarau taka mai na kema magitini siga sa tauvimate kina, na ~~lana~~ me vaka na vuaka, toa ,dalo, na ka ga ni kana vata.

_; Ena gauna sa dau vaka tale tubu kina e dua na gone yalewa, e dau soli vua e so nai vakasala, ni rawa ni tkuna e so na vakasala e dau soli vua ena gana sa tubu cake mai kina?

Enatukuni vua me tiko vaka vinaka tiko me kua ni leqa ka me maroroi koya sara. Ena vosa tiko kina ko tinana me na qarauna na vei ka baleti koya, ni sa vakataletubu ka me kua ni lakovi ira na tane, ni sa vakarau ni lakolako kina vakamau nagauna qo.

_; Vakacava ni sa vakatale tubu na gone sa na mai davo enai davodavo e sa tevuka tu ko tinana, vakacava ko ratuo na wekani tinana, eratou na vakaitavi talega?

Eartou na cakava na veika sa cakava ko tinana, na kau mai eso nai davodavo .

_: Cava soti na ibe era dau kau mai qori?

Na ibe ga, na gatu ,na kumi e dau cakatuga na ka qo me kani vakamenemenei tu. Koya ga e dau vaka menemenei e dau caka tu vua na cakacaka qo.

_; Bu, me vaka sa tauvi mate tiko na gone yalewa, sa tevu tu na nonai davodavo, na vale nei cei edau laki davo kina, navale nei tamana se na vale neidua ka sa vaka rau taki tu ?

Nodratou lomani vale ga.

_: Bu, e so na vanua e Viti, me vaka beka mai Cakaudrove, ni sa vakabogiva tko na goneyalewa, era dau lako bekayani ko ira na noni tokani me ra laki sikovi koya, kara kauta yani nai yau se kana, vakacava mai na nomuni vanua e Navaka?

E sega ,sega ni dau caka vaqori vei keimami.

_: Na goneyalewa, ena sili tiko ena bogiva se sanadavo tga kasana qaravi koyatikog:
na nona nana?

Ena sili tiko, ena veisiga me yacova e bogiva.

_: Me vaka na gauna nikua era sa vakayagatakako ira na gone yalewa e so na ka
me vakana qamuqamu ka tu ena sitoa, vakacavaenagauna e liu era dau vaka yagataka
e so na ka vaqo, me vaka ena so na vanua me vakai Mcuata beka era dau vaka yaga ta
ka na tikini masi, dau vaka kina mai Rewa ena gauna e liu?

Io, e dau vaka kina, gauna qo sa vinaka e sa tu e levu na ka, e dau vakayagataki
tu e liu na masi. Esegaga ni dau caka vaka levu, dau ka gani vaka menemenei.

_; Vakacava nakakana e dau kania tiko na gone, me vaka mai Cakaudrove, e dau
tavu ga na kena, vakacava mai Navaka?

E sega, e saqa ga se vavi ga.

_: Bu, eso beka na tabu e dau tu edau caka vei ira na goneyalewa, me vaka e na so
na vanua au dau rogoca, ni gauna sa dau davo tu kina na goneyalewa, e so
bekana nonai tokani era dau tabu sara ni lako yani kinana yasani bure ka
davo tu kina na gone yalewa. Kevaka era lako yani e na rawa ni leqa na gone yalewa
baleta ni koro ira qo era dau lako vaka veitalia tu ena bogi.

E sega ni dau caka vei keimami na ka qori. So gana vauna e caka kina, vei keimami
se warai sarag.

_; Ni gauna sa vakabogiva kina na gone qo, me vaka na gauna e liu, e dau yanabeka
tiko na marama dau veiqaravi na Tukulou, koya dau qarava tiko na gone yalewa ka
davo tiko, sana nonai tavi beka tiko na veisau taka na nona i sulu na gone yalewa,
vakacavako ira na gone yalewa ena gauna e liu, e dau veisau na nodrai sulu se sa
duaga nai sulu era sa dau dara tu ga?

Vesau tiko nai sulu ena veisiga nira na sili tko.
Na kama gasana vavi tko ga .

_: Vakacava na tamani gone kei ira na wekana, nacava sarama na nodraitavi tiko mai?

Ena sega soti sara ni vakabibi taki, ena caka tko ga na veiqaravi, ka taucoko e warai ni vakabibi taki sara, ena veivanua e ka dredre sara ni da rogoca tu.

_: lagone esana davo tuga ena nona vakabogiva, ena gauna cava sarabeka e dau laki sili kina na gone, mataka se siga levu se yakavi?

Na mataka lalai ga, esana kau sara me laki sili na gone. Lako ga mai saveisau sara na nonai i sulu. E sa qai mai caka tuyani na marau ni sa oti na bogiva

_: Vakacava ena so na vanua e dau tukuni nira dau laki sili na gone edau yana tiko na sili, mera sa qai laki sili vakadua na gone?

Era kau ki sili, edau veikau ga na wekani tamana ko ratou na nona nei ga.

_: Bu , mai Taillevu e dau tukuni ni sa kani me laki sili, eratou sa qai kauti koya beka se ratou sa qai vakaisulu taki koya yani nawekai tamana, ko cei e sena qai vakai sulu taki koya ni sa lesu mai na sili?

Ko ratou ga na wekai tinana, ni sa nodratou na wekai tamana na vakaisulu taki koya yani. Kau mai ya noqu lewa sa mai caka sara na kana, sa dau vakarau taki tu.

_: Ko cei beka e dau vakarau takana kakana e sa caka tu ya?

Ko ratou na wekani tamane ga eratou na vakarautakamai na kakana, na veimataqali ka anataucoko sara, na vuaka, na toa, so e saqa so e vavi.

_: Vinaka sa oti toka ya na vakabogiva, sa gana sa tauvimate tiko kina na gone, ena la tukutuku talega e vei tamani gone. Ko cei e laki tukutuku?

Koya qori noqu lewa e teri macala saraga. Dua ga sa rawa, ko tamana se ko tinana ga.

_: Bu me vaka ena so na yasai Viti me vaka au sa dau rogoca me vakasa dau tauvimate

ena so beka wainimateenasoli vua me lako va vinaka kina na dra?

Edau tu ga na wai dravidzavia me ra dau gunuva me caka vaka vinaka se lako kina vakainaka na dra. Au sega scti ni kila e so tale.

_: VakavaBu ni sa dau caka na vakabogiva, sa qai dau coki bea na ibe ni gone?
ko cei dau cokia?

Dau mai cecega na kotokoto ko iratou na tamana. Nai yau qo esa qai soli vua na marama dau veiqaravi, ena wase tiko nai yau e vei ira na wekana.

_: Bu, dau tu beka eso na tabu me vaka sa sli oti na gone, sa qai dau tu tuna wai, dau vava mai Navaka?

E warai saraga.

• Mai Vanualevu Bu, e dau caka kina na Solevu, edau caka talega vaqo mai Navaka?
Ena caka ga na ka me baleta na gone me kani vamenemenei ga, dau caka tu na veika vava.

_: Bu, nai sulu e dau dara tiko ena bogiva, e dau vavautaki saraga mai na gauna e sa qai tubu mai kina?

E sa dau vakava tiasara tikoga mai ko tinana nisa qai tubu mai nagone.

_: Bu, eso tale na ka koni via vakaraitaka ni se bea ni oti na nodaru veitalanoa?
Sa sega.

_: Bu, kena caka ya na solevu, era sa kauta ga mai nai yau, wekai tamana, wekai tinana?

• Io, caka na kana, caka na marau, meke, kei na lasa.

_: Bu, ena so na vanua, ni sa dau vakataletubu e dua na gone, me vakabeka mai Tailevu, ni sa caka na solevu, e rawa tale beka ni toso ena siga va na caka tiko ni marau?

E duidui tu noqu lewa, so e caka e so e warai. Qori sa dua tani, keimami sa sega.

_: Bu, vakacava na gauna a yacovi kemuni kina na ka qo ena gauna e liu, nia vakaisulu cava tu, nia vakaisulu masi?

Io, sulu masi, veisau tikoga veisiga, ka caka tiko na veiqaravi. Davo e vale me siga va ka veiqaravi tiko ga ko Buqu.

Sili, tiko vei siga, veisau tiko. Segani sili dina, sili ga na waiwai, ia, na dra ga sa qai qusi tiko ena masi.

Bogiva ga sa qai oti.

—: Bu ena bogiva yae ra rawa ni lako yani eso na tagane mera gade yani?

Tabu, tabu sara.

—: Na cava era dau tabu kina na tagane ni labo yani?

Duidui ga na vanua noqu lewa, so na vanua era dau tau.

—: Ni sa dau yabaki tui mai na gone esa dau caka saraga na vakavaka rau, se sa vakataletubu na gone, sa qai dau caka na vakavakarau?

Io, ni se ka lailai na gone sana caka na vakavakarau.

—; Bu ni rawa ni vakasala toka vei ira na gone yalewa ni se bera ni oti na neidaru vei talanoa?

Io, era sa lako tu nikua va veitalia, koya da sa vosavosa tko kina, da vakavulici ira tiko, ni da vosa ga era cata. Ra cata na vosa, da tukuna tiko na kavinaka me ra vinaka kina. Ni se bera na gauna ni nodra vakawati.

—; Bu, dua ga na otioti ni taro qo me baleta nagauna ni sa sili toi mai kina na gone yalewa, ni sa dau sili oti mai na gone edau caka e vei na kana, e dau cakaena vakatunuloa se caka ga ena dua na vale?

Ena caka ga ena nodratou vale, ke sasa ka levu tale sana qai caka na vakatunuloa.

—; Ena tevu tale na nona dabedabe ni kana se?

Warai sa sega ni qai tevu, oti ga na bogiva sa oti, siag ga sa tavimate kina sa tevu na davodavo.

—; Bu, e na so na vanua, e dau lili tu na kumi se masi me vunitaki ira na gone mai vei ira na tiko e tuba?

Edau lili tu, me kua ni laurai na gone, e caka ga me kua ni laurai na gone ni davo tu ni ka dokai na nona sa tiko bogiva na gone. sa tu gana vanua e cakakina.